

İRRADE-İ MİLLİYE GAZETESİ'NDEKİ SAĞLIKLA İLGİLİ HABER, İLAN VE YAZILAR

Health-Related Articles, News And Announcements Published In İrade-i Milliye Newspaper

Mehmet TEMEL*

ÖZ

Milli Mücadele'nin ilk yayın organı olan ve Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Sivas'ta çıkarılan İrade-i Milliye Gazetesi, yaklaşık üç yıl süren yayın hayatında izlediği Milli Mücadele'yi tanıtıcı yayın politikasının yanı sıra, sağlıkla ilgili yazı, haber ve ilanlara da yer vermiştir. Ülke nüfusunu ve toplum sağlığını tehdit eden bulaşıcı ve zührevi hastalıklardan veba, frengi ve belsoğukluğu hakkında tanıtıcı ve uyarıcı nitelikte yazılara yer verilmiştir. Frengi hastalığının görülme nedenleri, belirtileri, korunma çareleri ve tedavi yöntemlerine ilişkin anlaşılabilir nitelikte öğretici, eğitici yazılarla kamuoyu bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Sınırlı personel ve cihazla sağlık hizmeti vermeye çalışan hastanelerin daha verimli çalışabilmeleri, her türlü hastalıkla kısa sürede mücadele edebilmeleri için halk ve yöneticiler tarafından maddi ve manevi olarak desteklenmeleri gerektiğine ilişkin teşvik edici yazılar yayınlanmıştır. İrade-i Milliye Gazetesi, sağlıkla ilgili yazı ve haberleriyle milli afete karşı başlatılan seferberliğe sorumlu yayıncılık anlayışıyla destek olmuş, sağlıklı nüfus ve nesiller için kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır.

Anahtar kelimeler: İrade-i Milliye Gazetesi, Milli Mücadele, Frengi, Belsoğukluğu, Veba, Memleket Hastanesi.

ABSTRACT

The first newspaper of the Independence War and issued in Sivas under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, İrade-i Milliye Newspaper published articles, advertisements and announcements as well following a publication policy to promote the National Struggle. Informative and warning articles and texts were published to inform the public about infectious and venereal diseases such as plague, syphilis and gonorrhoea. With the informative and instructive publications about the causes, signs, remedies for protection and treatment methods of syphilis, the public was tried to be made conscious of the disease. It also published articles to encourage public and authorities to materially and spiritually support hospitals trying to provide health care services with limited equipment and personnel so that

* Prof. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

they could work more effectively and intervene in every type of disease. İrade-i Milliye Newspaper also supported the campaign started against the national disaster with its responsible publication policy and attempted to mold public opinion for healthy population and generations.

Keywords: İrade-i Milliye Newspaper, National Struggle, Syphilis, Gonorrhea, Plague, National Hospital

GİRİŞ

Milli Mücadele döneminin ilk gazetesi olan İrade-i Milliye Gazetesi, 4-11 Eylül 1919 tarihlerinde yapılan Sivas Kongresi'nde alınan kararla Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, Selahattin Bey'in (Ulusalerk) imtiyaz sahipliğinde, Mazhar Müfit Kansu'nun yazı işleri müdürlüğünde yayın hayatına başlamıştır. İlk sayısı 14 Eylül 1919 tarihinde basılan gazete 30x50 cm ebadında 4 sayfa olarak haftada bazen iki gün bazen bir, bazen de günlük olarak çıkarılmıştır (İrade-i Milliye 2010: 9-11; Yıldırım 1992: 326-327).

1922 yılının sonuna kadar çıkarılan gazetenin nüshalarının önemli bir kısmı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, belediyelere, diğer cemiyet ve halk birliklerine gönderilmiş, ancak sansürün uygulandığı işgal bölgelerinde Nafia Başmühendisliği, Maarif, Ziraat ve Evkaf Başmüdürlükleri resmi damgalı zarflar içine konularak dağıtımını sağlanabilmiştir (Yıldırım 1992: 327). Halis Turgut'un sorumlu müdür olduğu dönemde iki kez kapatılan gazete Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin çıkarılmasından sonra nüshasını azaltmaya başlamış ve daha sonra basımına son verilmiştir (Yıldırım 1992: 329-330).

Milli Mücadele'nin ilk resmi yayın organı özelliğine de sahip olan gazetede, Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele'nin gerekçelerini, haklılığını, hedeflerini, iç ve dış politikaya ilişkin görüşlerini yansıtmıştır. İsimsiz yazılarının yanı sıra, Sivas Kongresi ve kararlarıyla ilgili bilgiler, İzmir'in işgaline yönelik tepkileri yansıtan yazılar ve protesto metinleri, TBMM'nin açılması ve Milli Mücadele sürecine ilişkin haber, yazı ve yorumlar bulunmaktadır. Başta Rusya olmak üzere ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Romanya, Ukrayna, Macaristan, Yunanistan gibi ülkelerle Hindistan, İran, Irak, Azerbaycan, Mısır, Afganistan ve Suriye gibi Asya ülkelerindeki gelişmeler hakkında haberler ve yazılar önemli yer tutmaktadır.

Gazetede, Milli Mücadele, iç ve dış politika, uluslararası ilişkiler konularındaki yazı ve haberler ağırlık taşısa da bu siyasi haber yoğunluğunun arasında Anadolu'daki şehirlerden haberlere, kamu kurumlarına ilişkin, kayıp, şikâyet ve satılık emtia ilanlarına yer verilmiştir. Ayrıca şahıs, ticarethane ve şirket reklamları, spor ve sağlıkla ilgili yazı, dış basından alınmış haber ve yazılar da sayfalarda kendine yer bulabilmiştir.

3 / Mehmet TEMEL

Bu çalışmada, İrade-i Milliye Gazetesi'nde yer alan sağlıkla ilgili haber, yazı ve ilanlar incelenerek, gazetenin sağlık alanında toplumu bilgilendirme, aydınlatma ve kamuoyu oluşturmayı amaçlayan yayın politikası analiz edilecektir.

Araştırma esnasında, büyük ölçüde Sivas Belediyesi'nin destek ve katkılarıyla 2010 yılında Buruciye Yayınları tarafından tıpkıbasım ve yeni harflerle basılan İrade-i Milliye Gazetesi'nden yararlanılacaktır. Çünkü bu eserde gazetenin Chicago Üniversitesi'ndeki sayıları da dâhil olmak üzere bulunabile tüm nüshaları bir araya getirilmiştir. Ancak, gazetenin Osmanlıca tıpkıbasımının hemen karşı sayfasındaki transkribe edilmiş metni ilk bakışta kolaylık sağlayabilecek gibi görünse de iyi niyet ve samimiyetle Milli Mücadele'nin en önemli resmi yayın organını bilim dünyasına ve kamuoyuna tanıtmanın onurunu taşıyan hazırlama heyetinin dikkatinden kaçan başta yer ve şahıs isimleri olmak üzere yanlış okunan pek çok kelime, araştırmacıyı ve okuyucuyu eserden yararlanırken dikkatli ve temkinli olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle eserin Osmanlıca tıpkıbasım metninden yararlanılacaktır.

1. Sağlıkla İlgili Haber ve İlanlar

Barış dönemlerindeki kadar olmasa da savaş ve doğal afet gibi olağanüstü durumlarda bile toplumlarda gündelik yaşam tüm zorluklarına rağmen devam edebilmekte, eğitimden sağlığa, ticaretten eğlenceye, spordan sanata, üretimden tüketime her alanda sosyal, kültürel, ekonomik hareketlilik sınırlı bir şekilde sürdürülebilmektedir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra topraklarının büyük bölümü işgale uğramış Türkiye'de de yerel basın zor ve kısıtlı imkânlarla rağmen işlevini sürdürmeye çalışmış, olağanüstü dönemin siyasi, diplomatik ve askeri içerikli yayınlarının yanı sıra toplumun gündelik yaşamıyla ilgili ihtiyaç ve sorunlarını dile getirmeye yönelik yayıncılık anlayışını da benimsemiştir.

Öncelikli amacı Kuva-yı Milliye'yi, Milli Mücadele'nin anlam ve önemini tanıtmak olan İrade-i Milliye Gazetesi de, sayfalarında toplum sağlığını ilgilendiren haber ve ilanlara yer vermeye çalışmıştır. Gazetenin 27 Ekim 1919 tarihli 9. sayısının 4. sayfasında, geliri Sivas Memleket Hastanesi'ne bağışlanmak üzere 17 Ekim 1919 Cuma günü at yarışı düzenlendiği, yarıştan elde edilen 400 liralık hâsıllardan yarış mükâfatları düşüldükten sonra geri kalan kısmının hastaneye bırakıldığı haberi verilmiştir (İrade-i Milliye 2010: 84).

17. sayının 4. sayfasında yer alan “*Tıbbi Muayenehane*” başlıklı ilanda iç hastalıklar, intaniye, frengi ve bel soğukluğu mütehassısları Bakteriyolog Doktor Behçet Adil ve Radyolog Dr. Ahmet Naci tarafından Sivas'ta Ali Rıza Eczanesi karşısında dâhili, intani, harici, asabi, cilt, frengi ve bel soğukluğu hastalıklarının tedavisi için muayenehane açıldığı haberine yer verilerek dönemin en son yöntemleriyle bakteriyolojik araştırmaların yapıp hastalıkların tedavi edilebileceği, başlangıç aşamasındaki frengi yaralarının mikroskop vasıtasıyla teşhis edilip kesin tedavisinin yapılabileceği bilgisine yer verilmiştir. Yine ilan metninde bir daha nüksetmemek üzere belsoğukluğunun süratle tedavi edilebileceği, her gün öğle vakti

kan, balgam, idrar, gonokok muayenelerinin icra edileceği duyurulmuştur (İrade-i Milliye 2010: 148)¹.

I. Dünya Savaşı sona erdiğinde İstanbul ve Anadolu’da yaşayan nüfusun büyük bir bölümünün bulaşıcı ve salgın hastalıklara yakalanmış bulunduğu ve halen devam etmekte olduğu, frengi ve belsoğukluğu hastalarının hastalıklarını gizlemeye devam ettiği dikkate alındığında ilan metninin toplum sağlığının geleceği bakımından arz ettiği önem anlaşılmaktadır.

95. ve 134. sayılarda hasta ve diş muayenesiyle ilgili ilanlar yer almaktadır. 95. sayıda Dr. Yüzbaşı Asım Bey’in Ali Rıza Bey Eczanesi’nde her gün öğleden sonra hasta muayene ve tedavi ettiği, fakirlerden ücret almadığı ilanı (İrade-i Milliye 2010: 344), 134. sayıda da Niğde’nin Bor kazasından gelip Sivas’ta dişçilik yapan Fevzi Efendi’nin pazartesi günleri Memleket Hastanesi’nde fakirlerin dişlerini ücretsiz muayene ve tedavi edeceği ilanı yer almıştır. Gazete, bu davranışı şükranına değer bulduğunu da ifade etmiştir (İrade-i Milliye 2010: 356).

2. Sağlıkla İlgili Yazı ve Yorumlar

İrade-i Milliye Gazetesi’nde yayınlanan sağlıkla ilgili yazıların konuları dikkate alındığında Mustafa Kemal Atatürk’ün Sivas’ta çıkarılması için çaba gösterdiği gazetenin yayın politikasındaki temel amacın, sadece Milli Mücadele ve siyasi bağımsızlık hedefinin tanıtılmasından ibaret olmadığını ifade etmek mümkündür. Düşman askerleri tarafından işgal edilen ülkenin insan kitlelerinin büyük çoğunluğunu da bulaşıcı ve salgın hastalıklar istila etmişti. Anadolu ve İstanbul, göçmenler ve Rus hacıları tarafından Rusya’dan taşınan veba, kolera, tifüs, frengi, dizanteri; Galiçya cephesinden dönen Osmanlı askerlerinin taşıdığı frengi; hacılar, esirler ve deniz araçlarının Hicaz, Mısır ve Beyrut’tan taşıdığı kolera, veba ve İspanyol nezlesi gibi hastalıkların tehdidi altında idi (Temel 1999: 329; Noyan 1956: 113).

Ülkede yoğun nüfus ve işgücü kaybına neden olan bulaşıcı ve zührevi hastalıklarla da acil olarak mücadele edilmesi, halkın ve yerel yöneticilerin bu tehlikeye karşı uyarılması, gereken önlemlerin geciktirilmeden alınması gerekiyordu. Sağlıklı bir nüfusu ve işgücü olmayan ülkenin Milli Mücadele’yi başarması, başarmış olsa da siyasi ve ekonomik bağımsızlığını sürdürebilmesi oldukça güçtü. Sağlıklı üreyen ve gelişen güçlü bir nüfus topyekûn kalkınmanın en önemli unsurlarından biri olduğundan Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Milli Mücadele ile birlikte sağlık seferberliği başlatılmıştır. Bu seferberlikte en önemli cephe zührevi hastalıklarla mücadelede açılmıştı. Çünkü zührevi hastalıklar dışındaki salgınlarla mücadele etmek bir nebze daha kolaydı. Hastalıkların hangi bölgelerde yayıldığı, kimlerin hastalığa yakalandığı bilinebiliyor ve ona göre teşhis ve tedavi önlemleri alınabiliyordu. Ancak frengi ve belsoğukluğu hastaları toplumdan tecrit edildikleri ve kendilerine sosyal yaşamda daha farklı gözle

¹ Aynı ilan, gazetenin 18. ve 36. sayılarında da yer almıştır (İrade-i Milliye 2010: 156, 292).

5 / Mehmet TEMEL

bakıldıkları düşüncesiyle hastalıklarını gizleyebiliyor, utanıp çekindikleri için tedavi merkezlerine uğramıyorlardı. Bu hastalıklar ihbar, şikâyet, tarama veya kişisel başvuru yapıldığı durumlarda tespit edilebiliyordu. Örneğin devletin sıhhi denetimi altında bulunan kadınların genelinde hastalık oranı %5'lerde iken, serbest halde fuhuş yapan kadınlar arasında %40'ı geçiyordu (Temel 2008: 42). Bu nedenle bu milli afetten acil olarak kurtulabilmek için askeri ve sıhhi seferberliğin bir arada yürütülmesi gerekmiştir.

T.B.M.M. hükümeti, 28 Eylül 1920 tarih ve 247 sayılı nizamname ile Kastamonu Vilayeti Bolu Sancağı Frengi Mücadelesi Teşkilat-ı Sıhhiyesini ve teşkilat genel müfettişliğini kaldırarak, teşkilat bölgesindeki hastanelerle seyyar memurların idari ve fenni işlerini liva sağlık müdürlüklerine devretmiş, teşkilat içindeki hastanelerle frengi mücadele işlerinin yılda iki kez sağlık müfettişleri tarafından denetlenme zorunluluğunu getirmiştir (Temel 2008: 31). Şubat 1921 tarihinde T.B.M.M.'nde kabul edilen "*Frenginin Men ve Sirayeti Hakkındaki Kanun*" la da bu tehlikeli afetle mücadele etmenin kural ve yöntemleri belirlenmiştir (Temel 2008: 32-33).

Bağımsızlık mücadelesi kadar önemli olan bu milli afetle mücadelede basının desteğinin önemi göz ardı edilmeyerek İrade-i Milliye Gazetesi'nde de ağırlıklı olarak zührevi hastalıklarla ilgili yazı ve haberlere yer verilmiştir. Yazılarda zührevi hastalıkların tanıtılmasına, bulaşma yollarına, belirtilerine, korunma çarelerine, toplum ve yöneticiler tarafından alınabilecek önlemlere, tedavi yöntemlerine ilişkin yararlı, aydınlatıcı, çözüm önerici bilgilere değinilmiştir.

Gazetenin 13. sayısının 4. sayfasında "*Veba Yine Başlamış*" başlığı altında 15 Kasım 1919 tarihinde İstanbul Karagömrük'te bir veba vak'asının ortaya çıktığı haberi yer almış ancak haber hakkında detaylı bilgi verilmemiştir (İrade-i Milliye 2010: 116).

Bu haberin başlığından da anlaşıldığı gibi veba salgını karantina, dezenfeksiyon, aşı, serum vb. uygulamalarla zaman zaman etkisini azaltsa da tamamen ortadan kalkması için etkin ve sürekli bir mücadeleyi gerektiriyordu. XIX. ve XX. yüzyılın başlarında İskenderiye, Selanik, İzmir ve İstanbul gibi liman şehirlerinde yaygın olarak görülen bu hastalık (Yıldırım 1985: 1325-1326) Türkiye'nin kara sınırlarının genişliği ve komşu ülkelerle olan ilişkilerinin sıklığı nedeniyle bulaşma tehlikesini arttırmıştır. Ülkemizde 1929 yılından sonra pek görülmesine de önlemler 1940'lı yıllara kadar sürdürülmüştür (Temel 1998: 105-106; Sağlık Hizmetlerinde... 1973: 100). Gazete, hastalığın yine başladığı haberini vermekle, korkunç tehlikeye karşı toplumun dikkatini çekmek istemiştir.

22. sayıdaki "*Emraz-ı Zühreviye Mücadelesi Niçin Unutuldu*" başlıklı yazıda ise zührevi hastalıklara karşı şehirde alınan ve alınması gereken ek önlemlere ilişkin aydınlatıcı ve yol gösterici bilgiler verilmektedir. Frengi ve belsoğukluğunun, I. Dünya Savaşı'nın memleketimize getirdiği en tehlikeli ve öldürücü hastalıklardan olduğu ifade edildikten sonra şöyle denilmektedir:

Ne yazık ki bu öldürücü ve kurutucu hastalık, yok edici ve korkunç bir şekilde salgın yapmakta, günden güne şiddetini arttırmaktadır. Bir süre daha ihmal edilecek olursa Allah esirgesin neslimizi kökünden kurutacaktır. Sağlık idaresinden ve muhterem doktorlarımızdan, bu hastalıktan korunmanın esaslarını ayrıntılı bir şekilde açıklamalarını rica ederiz. Şehrimizde, bu hastalığa yakalananların sayısının önemli bir yekûna ulaştığını zannediyoruz. Memleket Hastanesi'ne 1919 yılı Mart'ından Ekim ayı sonuna kadar 493 frengili ve 186 belsoğukluğu hastası başvurmuştur. Bu sayıya özel tedavi görenler de ilave edilirse önemli bir sayıya ulaşacağı açıktır. Yine bu konuda kamuoyunun aydınlatılmasını saygıdeğer doktorlarımızdan ve sağlık müdürlüğünden rica ederiz.

Gelecek nesil için öldürücü ve vahim bir hal alan frengi ve bel soğukluğu, müthiş hücum ve yayılmasıyla son zamanlarda yetkililerin dikkatini çekmiştir. Vali Paşa hazretlerinin başkanlığında belde müftüsü, tüm doktorlar, belediye başkanı, Memleket Hastanesi müdürü ve polis müdüründen oluşan “Frengi Mücadele Heyeti” kurulmuştur. Somut olarak bir iş yapabilmek için Memleket Hastanesi'ni genişletmek suretiyle “Emraz-ı Zühreviye Şubesi” açılmasına karar verilmiştir. Maddi önlemlerle yetinilmeyerek Darü'l Hikmetü'l İslamiye Şubesi tarafından halka bu konuda gerekli nasihat ve vaazlarda da bulunmaktadır. Bu hastalığın önüne geçilebilmesi, hiç olmazsa yayılmasına imkân bırakılmaması için maddi ve manevi önlemlere başvurulmuştur. Muhterem heyetten, her türlü zorlukları aşarak fiiliyat sahasına geçmesi istirham olunur. Hastalığın yok edilmesi yolunda çalışmak, mücadele etmek her vatan ferdinin en kutsal borcudur. İrade-i Milliye bu konuda yol gösterici yazılara minnet ve şükranla sayfalarını açar (İrade-i Milliye 2010: 188).

Gazetenin 35. sayısında ise Dr. Mustafa Asım tarafından frengiyi konu alan “*Sihhi Dertlerimiz*” başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Hastalığın bulaşma vasıtaları, belirtileri ve korunma çareleri hakkında önemli bilgilerin verildiği yazıda şu görüş ve düşüncelere yer verilmiştir.

Sağlam bir dimağ, salim bir vücutta bulunur. Gelecek nesli zinde ve güçlü yetiştirebilmek için verem ve sıtma gibi hastalıklarla beraber frengi ile de mücadele etmek gerekir. Frengi mücadelesi, pek ince, muğlâk, toplumsal bir meseledir. Hastalığın, halk arasında utanmaya neden olması yüzünden gizlenmek suretiyle doktor kontrolünden saklanması sihhi takibatta birçok zorluk yaratmaktadır. Şahsi hastalıktan başka gelecek nesil ve insanlık için de pek büyük felaketler doğuran, birçok aile ocağını söndüren bu uğursuz hastalığın önüne geçmek mümkün iken ihmal ve kayıtsızlık yüzünden yayılıp duruyor. Genel nüfus bu yönden de şiddetle etkileniyor. İlgili makamlar biraz faaliyet gösteriyorsa da belediyemiz hiç de ilgilenmiyor. Bu şekilde devamlı ilgilenmezse üç-beş sene sonra bu hastalığa yakalanmayan pek az kişi bulunacaktır. Bundan dolayı bize ait vicdan görevi, herkesin anlayacağı bir şekilde doğru yolu göstermektir. İrade-i Milliye şu naçiz yazılara değerli sütununu hasrederse teşekkürlerimi takdim ederim.

Frengi, Tarihçesi ve Âmili

7 / Mehmet TEMEL

Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa'da tanınmış bir hastalıktır. Bize de Avrupa'dan sirayet etmiştir. Adlandırılması da bundan ileri gelmiştir. 1905 yılında Shaudin tarafından keşfedilmiş 10-20 adet muntazam helezonlardan ibaret, adeta testere ağzı gibi kötü bir mikroptur.

Bulaşma Vasıtası

Frengi, en fazla yüzde doksan beş cinsel ilişki vasıtasıyla bulaşır. Bu da muhakkak, söz konusu hastalığa yakalanan âluftegân ile gayr-ı meşru ilişkiyle ortaya çıkar. Yüzde beş-onu ise frengili bir kişiyi öpmekle ve onun kullandığı çatal, kaşık, bardak, ağızlık, ustura gibi eşyayı kullanmakla bulaşır. Bu nedenle, kahvehaneler, berberler, hamam ve aşçı dükkânları bulaşma aracı olduğundan sıhhi önlemler konusunda özen gösterilmelidir. Sağlam bir çocuğu frengili bir sütninenin emzirmesiyle veyahut frengili bir çocuğu sağlam bir sütninenin emzirmesiyle de bulaşır. Frengili bir kişinin elinin öpülmesiyle de bulaşabiliyor.

Belirtileri

Frengi, bulaşıcı ve müzmin bir hastalıktır. Bulaşma cinsel ilişki ile meydana gelmiş ise ilişkiden 15-30 gün sonra kadının ve erkeğin cinsel organları üzerinde bir siville çıkar, üzerindeki kabuk kaşınır ve düşer. Kuruş ve ikilik büyüklüğünde etrafı sert, derin ve adeta rende ile kesilmiş gibi bir yara çıkar. Hemen veya bir-iki gün sonra kasıktaki bezler tespih tanesi gibi dizilmiş olarak şişer. Bundan 6 ile 8 hafta sonra ağızda birtakım yaralar ve levhalar ortaya çıkar. Vücutta bir takım kırmızı lekeler meydana gelir. Bu dönemde kadınlarda olursa güzelliğine başka bir güzelliğe gelir. Aynı zamanda bu dönem frenginin en bulaşıcı devridir. Bundan birkaç sene sonra beyin ve omuriliğe sirayet eder ve belirtiler ortaya çıkar. Frenginin çeşitli döneminde bu belirtilerle beraber beden diğer yerlerinde de tahribata yol açar. Ses kısılır, küçük dil düşer, göz kör, kulaklar sağır olur. Artık insan insanlıktan çıkar. Malul, iğrenç olduğu kadar merhamete muhtaç hale gelir. Çünkü cahillik veya hayvani duygusu nedeniyle beş dakikalık keyfi için bütün canını zehirlemiştir veyahut da günahsız bir arkadaşına yadigâr bırakmıştır. Malul, kötürüm ve felçli aklını kaybeder. İnme isabet ederek bir tarafı tutmaz olur, mecnun olur. Allahlık, peygamberlik, padişahlık davasında bulunur ve binalar dolusu servetinden bahseder. Sorulacak olursa meteliğe kurşun attığını itiraf eder. Bu şekilde çıldıranların yüzde sekseninin nedeni frengidir. Hasta, gece gündüz baş ağrısından ıstırap çeker, geceyi ah-ü figanlar içinde geçirir. Frengili kadınsa, erkeklerde olan belirtilerin aynısı onlarda da görülür. Daha fazla olarak o kadının sosyal hayattaki değeri düşer, vatana evlat yetiştirmek şerefinden mahrum olur. Frengili bir kadının çocuğu 2, 3, 6 aylık iken düşer. Eğer doğacak çocuğun hayata kabiliyeti var ise acayip bir yaratık olarak doğar. Vücudunda birtakım pemfigus denilen yaralar çıkar. Burnu çökük, kafası büyük, bacakları ince ve eğri olur, okumaya ve yazmaya kabiliyeti azdır. İnsan şekline yaklaşmış bir ruhsuz gibidir. Hayata kabiliyeti az ve ölüme mahkûmdur. Bu kötü hastalığın belirtilerini ve genel nüfusla sosyal hayata vurduğu darbeleri de yukarıda arz ettim. Müsaadenizle korunma ve tedavi çarelerini zikredeceğim.

Korunma Çareleri

Yüzde doksan beş kamış ile bulaştığından, gayr-i meşru ilişkilerden kesinlikle çekinmelidir. Sivas'ta müşteri aramak için gezen alüfteler pek çok olduğu gibi mahalli âdetlerimiz gereği bazı gençlerin maalesef sakladıkları kızların büyük bir kısmı yaftalı frengilidir. Bu fena âdetin kesinlikle terk edilmesi gerekmektedir. Frengili arkadaşlarla ilişkiyi mümkün olduğu kadar kesmelidir. Frengili olan kişi, eğer arkadaşlarını samimiyetle seviyorsa bu müthiş hastalığını diğer arkadaşına bulaştırmamalı, namuslu vicdan bunu emreder.

Tedavisi

Ne yazık ki cehalet nedeniyle frengiye yakalanmış ise doktora başvurup bir iki şırınga ile yetinilmeyerek tedaviyi fen dairesinde takip etmelidir ki bu kötü hastalığın önü alınabilsin ve bir daha nüksetmesine meydan verilmesin. Bu hastalığın tedavisinde sabır ve tahammül gereklidir. Sivas'ta kendilerine tabiplik süsü veren ve askerlik nedeniyle üç beş gün hastanelerde doktorlar maiyetinde çalışarak birkaç şey öğrenen sıhhiye çavuşlarına, tütsücü ve efsuncu ocak kadınlarına kesinlikle hayat teslim etmemelidir. Bunlar da bulaşma vasıtası olabildikleri gibi cahillikleriyle vahim sonuçlar doğuruyorlar. Cehalet ve kayıtsızlık yüzünden genel nüfus eksiliyor. Bu ocakları süratle söndürmek için ilgili makamların dikkatlerini çekerim.

Korunma çarelerinden bir diğeri de eğer bekâr ise bu ihtiyacı meşru şekilde tatmin için hemen evlenmelidir. Fakat hastalığın yayılmasını engellemek için kadın ve kocası akıt zamanlarında sıhhi muayeneye tabi tutulmalıdır. Fakat evlenmek bizde adeta bir bâr-ı elîm altına getirmektir. O genç bütün servetini yalnız o gün için kazanmış gibi delice sarf etmesi şart imiş, bilahare aç kalır borç altına girer aile saadeti mahvolurmuş, onları kızın akraba ve taallukatı katiyen düşünmez. Bu nedenle birçok genç evlenmek, aile hayatı geçirmek saadetinden vazgeçiyor yahut mali kuvveti müsaade etmiyor. Fizyolojik ihtiyacını temin için ya metres hayatı yahut da âluftegân ile münasebet peyda etmek çarelerine başvuruyor. Akıbet bir gün bu uğursuz hastalığa yakalanıyor. Eğer metres hayatı geçirmek arzu edenler var ise muhakkak bir doktora muayene ettirmeli, herkes emin olabilir ki tıbbi sırlar kimseye ifşa edilemez (İrade-i Milliye 2010: 282).

Gazetede zührevi hastalıklarla ilgili yazı ve haberlere ağırlık verilmesini, çok tehlikeli olan milli bir afete karşı başlatılan seferberliğe destek ve toplumu bilinçlendirme sorumluluğu olarak görmek mümkündür. Çünkü bazı şehirlerinde nüfusunun %10'u frengili olan bir ülkenin, diğer bulaşıcı hastalıklar da dikkate alındığında toplam nüfusundaki azalma ve işgücü kaybı, bağımsızlığını ve varlığını tehdit eder hale getirecektir. Mesela, Milli Mücadele yıllarında Kırşehir nüfusunun %8,5, Urfa nüfusunun %4'ünün frengili oluşu (Temel 2009: 86), Samsun'da bir frengi hastanesinde son 5 yılda görülen vakanın yarısı kadar taze frengi vakasının altı ayda görülmesi (Temel 2008: 43) gazetenin bulaşıcı ve zührevi hastalıklarla ilgili uyarıcı habercilik ve kamuoyu oluşturma duyarlılığını yansıtmaktadır.

9 / Mehmet TEMEL

Gazetenin 40. sayısında yayınlanan “*Memleket Hastanesi*” başlıklı yazıda da en önemli ve zorunlu sosyal ihtiyaçlarımızdan biri olan hekimlik hizmetlerinin yaygınlaşamadığına dikkat çekilerek Sivas’ta sınırlı imkânlarla hizmet görmekte olan Memleket Hastanesi’ne maddi ve manevi destek sağlanmasının yararlarına değinilmektedir. Savaşın, yıllarca doktor ve tedavi görememe yüzünden ölümcül hastalığa yakalanan ve ot kökü ve saman suyundan başka tedavi şekli bilmeyen köylerde daha birçok hastalığın ortaya çıkmasına neden olduğu, bu hastalıkların binlerce kişiyi maddi ve manevi mesaiden alıkoyduğu ve alıkoymaya devam ettiği ifade edildikten sonra şöyle devam edilmektedir:

Bu durumun devamının, heyet-i umumiyeden nice sağlam ve zinde vücutların kırık, çürük makineler gibi faaliyetten uzak kalmasına, bunun da şimdiki ve gelecekteki neslin geri kalması için bir darbe oluşturacağına şüphe duyulamaz. Bu elim felakete kısmen bir çare olmak üzere ancak Sivas vilayet merkezinde bulunan Memleket Hastanesi’ni görebiliriz. Ölümcül hastalıkların pençesinde inim inim inleyen her hasta kendisini bu darüşşifanın kucağına atıyor. Ancak hastaların sıhhat ve selameti için olabildiğince hizmette bulunan bu hastanenin daha iyi hizmet sunabilmesi ve mevcut olmayan sıhhi malzemesinin ikmal edilebilmesi için gelirlerinin yükselmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Genel gelirleri, yerel belediye, muhacirin komisyonu, özel muhasebeden verilen meblağlarla, hastalardan alınan tedavi ücretlerinden oluşan hastanenin hal-i hazırdaki düzenliliği takdire şayan, çalışanlarının mesaisi de teşekkürle layıktır. Ben de uzun süredir devam eden bir rahatsızlığım nedeniyle bu hastaneye başvurmuşum. Orada kaldığım sürece büyük çoğunluğu yoksul ve Dünya Savaşı’nda ana ve babasını kaybetmiş muhacir yetimlerden olup en korkunç ve vahim hastalıklara yakalanıp tedavi altında bulunan yüze yakın kadın ve erkek hastanın çoğu, hastane heyetinin yardım ve olağanüstü gayretiyle sağlıklarına kavuşmuşlardır.

Her zaman ve her türlü ianeleriyle en uzak yerlerde bulunan dindaşlarına karşı yardım ve desteğini esirgemeyen halkımızın, mahal, mesken ve aile fertlerinden ayrılarak kimsesizlik yüzünden her biri bir hastalığın pençesine düşüp Türklük ve Müslümanlık adına kendilerini tedavi merkezine atan bu bedbahtların sıhhat ve vücutlarının selameti için özel bir sığınak olan bu hastanenin masraflarının karşılanması konusundaki himmet ve gayreti insani ve vatani en büyük hizmet sayılacaktır.

Ey darüşşifa! Savaşın o acı kahredici sahnesine dalmış yurtsuz, yuvasız, kimsesiz ve ailesiz kalmış yüzlerce hastanın asıl sığınağı sensin. Sana yok dense de hamiyet erbabı sana hizmet ve yardım etmeyi bir borç ve ödev bilmeli (İrade-i Milliye 2010: 324).

Gazete buna benzer haber ve yazılarıyla hastaların tedavi edildiği, sağlık hizmetlerinin yürütüldüğü, sınırlı kaynak ve personelle şifa sunmaya çalışan hastanelere maddi ve manevi bakımdan destek olunması gerektiğine, ülkenin içinde bulunduğu milli afetlerle mücadelede çok önemli olan bu kurumların tam teşekküllü

ve donanımlı olarak kaliteli ve başarılı bir şekilde hizmet verebilmesi için toplumun ve yöneticilerin hiçbir fedakârlıktan kaçınmamaları gerektiğine dikkat çekmektedir.

SONUÇ

Milli Mücadele ve Türk basın tarihinde çok önemli bir yeri olan İrade-i Milliye Gazetesi, Milli Mücadelenin amaç, ilke, anlam ve öneminin tanıtılması, dış dünyadan bilgi ve haber aktarılması gibi işlevinin yanı sıra, toplum sağlığını tehdit eden bulaşıcı ve zührevi hastalıklarla ilgili yazı, haber, ilan, reklam vb. yayınlarıyla da halkı aydınlatmaya, bilinçlendirmeye ve milli afetler konusunda kamuoyu oluşturmaya çaba göstermiştir. Ülke nüfusunu her geçen gün azaltan, işgücü kaybına yol açan, sağlıksız nesiller oluşmasına yol açan bulaşıcı ve zührevi hastalıklara karşı yürütülen milli sağlık seferberliğine, hastalıkların nedenleri, bulaşma yolları, belirtileri, korunma çareleri ve tedavi yöntemlerine ilişkin yayınladığı yazı ve haberlerle katkıda bulunmaya çalışmıştır.

Hastanelerin eksikliklerinin giderilerek hizmet kalitelerinin artırılması da sağlık seferberliğinin başarısını arttıracığından, yayınlanan yazılarda halkın ve yöneticilerin hastanelere destek olmasının sağlayacağı yararlar dile getirilerek yardıma teşvik edilmiştir. Gazete, sağlıkla ilgili yayınlarıyla devletin ve toplumun yeniden inşasında üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiş, kısa süren yayın hayatındaki başarılı kamuoyu oluşturma çabalarıyla basın tarihimizde önemli izler bırakmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün de ifade ettiği gibi ulus çocuklarının sıhhatli ve gürbüz olabilmesi için yaşadıkları bölgenin sıhhi şartlarını sağlamak siyasi teşekküllerin birinci görevi olduğundan, devletin bu görevi yerine getirmesinde İrade-i Milliye Gazetesi yazı, haber, yorum ve ilanlarıyla sorumluluk bilinci içinde üzerine düşen katkıyı, desteği sağlamıştır.

KAYNAKÇA

İrade-i Milliye, (2010), Haz: Alim Yıldız ve diğerleri..., Sivas, Buruciye Yayınları.

Sayı, 9, 27 Ekim 1919, s.4; Tıpkıbasım s.84.

Sayı, 13, 24 Kasım 1919, s.4; Tıpkıbasım s.116.

Sayı, 17, 22 Aralık 1919, s.4; Tıpkıbasım s.148.

Sayı, 18, 29 Aralık 1919, s.4; Tıpkıbasım s.156.

Sayı, 22, 26 Ocak 1920, s.4; Tıpkıbasım s.188.

Sayı, 35, 8 Nisan 1920, s.3; Tıpkıbasım s.282.

Sayı, 36, 12 Nisan 1920, s.4, Tıpkıbasım s.292.

11 / Mehmet TEMEL

Sayı, 40, 13 Mayıs 1920, s.4; Tıpkıbasım s.324.

Sayı, 95, 29 Haziran 1921, s.2; Tıpkıbasım s.344.

Sayı, 134, 14 Eylül 1921, s.4; Tıpkıbasım s.356.

NOYAN, Abdülkadir (1956), *Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım*, Ankara, Ankara Tıp Fakültesi Yay.

Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl (1973), Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay.

TEMEL, Mehmet (1998), *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay.

TEMEL, Mehmet (1999), "Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Yıllarında Türkiye'deki Bulaşıcı ve Zührevi Hastalıklara karşı Alınan Önlemler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt III, Sayı 8, 329-348.

TEMEL, Mehmet (2008), *Atatürk Döneminde Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadele*, İstanbul, Nehir Yay.

TEMEL, Mehmet (2009), "Atatürk Döneminde Türkiye'de Fuhuş ve Frengi Mücadelesi", *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) Bildiriler*, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi.

YILDIRIM, Nuran (1985). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Koruyucu Sağlık Uygulamaları", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt V, 1320-1338.

YILDIRIM, Hüseyin (1992 Mart), "İrade-i Milliye Gazetesi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt, VIII, Sayı, 23: 325-330.

